

İ.M.Mahmudova
i.e.n., dosent, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
firudinunec@gmail.com
F.T.Quliyev
magistrant, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti

Məqalə redaksiyaya daxil olub 09.03.2023

The article was received by editorial board on 09.03.2023

Статья принята к печати 09.03.2023

İKİNCİ QARABAĞ MÜHARİBƏSİNDƏN SONRA AZƏRBAYCANIN REGIONAL İQTİSADI SİYASƏTİNDƏ BAŞ VERMİŞ DƏYİŞİKLİKLƏR

Xülasə

Müharibədən əvvəl Azərbaycanın regional iqtisadi siyasəti regional fərqləri azaltmaq və iqtisadi inkişafı təşviq etmək məqsədi daşıyırdı ki, bu da bir çox regionlarda əhəmiyyətli iqtisadi artım əldə edilməsi ilə nəticələnib. Regionların inkişafı ilə bağlı mövcud dövlət proqramı öz müsbət nəticələrini vermişdir. Regionlarda infrastrukturun, yerli iqtisadi inkişafın, həyat səviyyəsinin yaxşılaşması buna sübutdur. Bununla belə, münaqişədən sonrakı vəziyyət özü ilə yeni çağırışlar və imkanlar, o cümlədən infrastrukturun yenidən qurulması və təsirə məruz qalan bölgələrdə yerli sənayelərin dəstəklənməsi zərurəti yaradıb. Məqalədə Azərbaycanın regional siyasəti üçün yeni dövlət proqramının dayanıqlı iqtisadi artımı təşviq etmək məqsədi ilə infrastrukturun inkişafına, sənaye və investisiyalara və sosial inkişafa diqqət yetirilməsinə töhfə verə biləcəyindən danışılır. Nəticə etibarilə regional iqtisadi siyasətdə yeni dövlət proqramı Azərbaycana müharibədən sonrakı vəziyyətin problemlərini həll etməyə və bütün vətəndaşları üçün daha parlaq iqtisadi gələcəyi təmin etməyə kömək edə bilər.

Açar sözlər: *dövlət proqramı, regional-iqtisadi siyasət, infrastruktur, iqtisadi artım.*

GİRİŞ

2020-ci ilin noyabrında başa çatan İkinci Dağlıq Qarabağ müharibəsi Azərbaycanın regional iqtisadi siyasətinə mühüm təsir göstərüb. Bu dəyişikliklər fonunda, müharibədən sonrakı unikal vəziyyəti həll edə biləcək və regionlarda davamlı iqtisadi artıma kömək edə biləcək yeni dövlət proqramına ehtiyac getdikcə artır. Bu məqalədə müharibədən sonra Azərbaycanın regional iqtisadi siyasətində baş verən dəyişikliklər araşdırılacaq, müharibədən sonrakı vəziyyətin yaratdığı çağırışlar və imkanlar təhlil ediləcək, regional iqtisadi siyasətdə yeni dövlət proqramının zəruriliyi dəyərləndiriləcək. Eyni zamanda, məqalədə infrastrukturun inkişafı, sənaye və investisiyalar, sosial inkişaf da daxil olmaqla yeni dövlət proqramı üçün potensial diqqət mərkəzində olan sahələr nəzərdən keçiriləcək.

Mövcud regional inkişaf Dövlət Proqramı olan “Azərbaycan Respublikasının 2019-2023-cü illərdə Regional İnkişaf üzrə Dövlət Proqramı” hazırda icra olunmaqdadır. Proqram ölkə üzrə balanslaşdırılmış regional inkişafı təşviq etmək, kənd yerlərində həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq və regionların iqtisadi potensialını gücləndirmək məqsədi daşıyır. Dövlət proqramının icrasının 2022-ci ilin yekunu üzrə icrası barədə Regional arayışa görə, 4-cü Regional Dövlət Proqramının icrası regionlarda infrastrukturun yaxşılaşması, yerli iqtisadi inkişaf, əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi ilə öz müsbət nəticələrini verib.

Dəyişən geosiyasi mənzərədə Azərbaycanın strateji maraqlarını təmin edə bilmənin təməlinə düzgün iqtisadi siyasət dayanmaqdadır. Bu yolda isə qəbul edilmiş dövlət proqramlarının rolu artır.

Metodlar

Bu tədqiqat işi zamanı məlumatların ikinci təhlili metodu vasitəsi ilə regional siyasətin mövcud vəziyyəti qiymətləndirilmişdir. Həmçinin analiz və sintez metodlarından müvafiq olaraq, dövlət proqramlarının müxtəlif aspektləri nəzərdən keçirilərək regionların iqtisadi-inkişaf çərçivəsində yeni bir dövlət proqramına ehtiyac olub-olmaması ilə bağlı təhlil aparılmış və aparılan regional siyasətin ümumi vəziyyəti təsvir edilmişdir. Eyni zamanda, tədqiqatda statistik qruplaşdırma metodundan da istifadə olunmuşdur.

İkinci Qarabağ müharibəsindən öncə regional-iqtisadi siyasət

İkinci Dağlıq Qarabağ müharibəsinə qədər Azərbaycanın regional iqtisadi siyasəti regional fərqlərin azaldılmasına və ölkənin bütün regionlarında iqtisadi inkişafın təşviqinə yönəlmişdi. Bu yanaşma dayanıqlı iqtisadi artımın yalnız bütün regionların tarazlı inkişafı ilə əldə oluna biləcəyi inancına əsaslanırdı. Nəticədə hökumət qismən zəif inkişaf etmiş və ya iqtisadi durğunluq yaşayan regionlarda iqtisadi artımın stimullaşdırılmasına yönəlmiş bir sıra siyasət və proqramlar həyata keçirdi.

Regional inkişafı təşviq etmək üçün istifadə edilən əsas siyasət alətlərindən biri 2004-cü ildə başlanmış Regional İnkişaf Proqramı (RİP) olmuşdur. RİP infrastruktura çıxışı artırmaq, sahibkarlıq və investisiyaları təşviq etmək və ictimai xidmətlərin keyfiyyətini artırmaqla regional fərqləri azaltmaq məqsədi daşıyırdı. Proqramda yolların, məktəblərin, xəstəxanaların və digər ictimai infrastrukturun tikintisi, habelə yerli biznesə maliyyə və texniki dəstəyin göstərilməsi daxil olmaqla bir sıra tədbirlər vasitəsilə həyata keçirilib.

Dövlət proqramlarının icra olunduğu 2004–2018-ci illər ərzində ümumi daxili məhsul 3,3 dəfə, o cümlədən qeyri-neft sektoru üzrə 2,8 dəfə, sənaye üzrə 2,6 dəfə, kənd təsərrüfatı üzrə 1,7 dəfə artmışdır.

Bu müddətdə həyata keçirilmiş məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində ölkədə 1,5 milyonu daimi olmaqla 2 milyondan çox yeni iş yeri, 100 mindən çox müəssisə yaradılmış, işsizlik 5 faizə, yoxsulluq səviyyəsi isə 5,1 faizə enmişdir. Dövlət proqramları çərçivəsində görülmüş genişmiqyaslı işlər regionların qarşıdakı illərdə də inkişafı üçün möhkəm zəmin yaratmışdır (www.president.az).

2019-2023-cü illəri əhatə edən dördüncü proqram isə 29 yanvar 2019-cü ildə cənab prezidentin fərmanı ilə təsdiq edilmiş və hal-hazırda icrası davam etdirilməkdədir.

2020-ci il fevral ayının 3-də “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın icrasının birinci ilinin yekunlarına həsr olunan konfransda prezident İlham Əliyev öz giriş nitqində bunları vurğulamışdır: “Keçən il ərzində proqramın icrası ilə bağlı bütün lazımi tədbirlər görüldü. Deyə bilərəm ki, proqram artıqlaması ilə icra edilib. Proqramda nəzərdə tutulmuş məsələlər həll olunub. Ancaq bəzi məsələlərdə müəyyən ləngimələr var. Ona görə bu məsələlərin həllinə xüsusi diqqət göstərməlidir. Hesab edirəm ki, proqramın bu il icra ediləcək bütün tədbirləri həyatda öz əksini tapacaq (www.sosial.gov.az).”

Lakin bu proqram qəbul olunduğu 2-ci ilindən etibarən ilk başda ölkəmizdə 2020-ci ildə başlayan pandemiya səbəbindən və ardınca da yaranmış müharibə şəraitindən asılı olaraq tam sürətilə tətbiq oluna bilmədi. Dövlətin prioritet sahələrinin dəyişməsi həmin dövrlər üçün zəruri idi və bu dövlət proqramında müəyyən kənarlaşmalar və ləngimələrə gətirib çıxardı.

Bu çağırışlara cavab olaraq Azərbaycan özünün regional iqtisadi siyasətini yenidən qiymətləndirməli və müharibədən sonrakı dövrdə davamlı iqtisadi artımı təşviq etmək üçün yeni strategiyalar hazırlamalıdır.

İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra regional-iqtisadi siyasət

İkinci Qarabağ müharibəsi Azərbaycan iqtisadiyyatına ciddi təsir göstərdi. Bir tərəfdən, Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş ərazilərin geri alınması üçün aparılan uğurlu hərbi kampaniya milli qürur və inamı artırdı ki, bu da iqtisadi əhval-ruhiyyəyə müsbət təsir etdi. Bununla belə, müharibə xüsusilə münafişdən zərər çəkmiş ərazilərdə əhəmiyyətli iqtisadi itkilərə də səbəb oldu. Uzunmüddətli perspektivdə ərazilərin geri alınması yeni ticarət yolları və investisiya imkanları açmaqla iqtisadi artımı artırmaq potensialına malikdir.

Müharibədən sonra Azərbaycanın üzləşdiyi iqtisadi problemləri həll etmək üçün hökumət bir sıra tədbirlər həyata keçirmişdir. Bunlara infrastruktura dövlət investisiyalarının artırılması, qeyri-neft sektorlarını dəstəkləməklə iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinin təşviqi və biznes üçün kredit imkanlarının genişləndirilməsi daxildir. Hökumət həmçinin uzunmüddətli iqtisadi artım və inkişafı təmin etmək üçün yeni iqtisadi siyasət dövlət proqramının hazırlanması planlarını açıqlayıb. Lakin bu tədbirlərin müvəffəqiyyəti onların səmərəli həyata keçirilməsindən və regionda davamlı sabitlikdən asılı olacaq.

İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Azərbaycanın iqtisadi problemlərini və imkanlarını, xüsusən pandemiyadan sonrakı yeni normaları nəzərə alaraq qəbul edilməsi zəruri olan yeni iqtisadi dövlət proqramının hazırlanmasında aşağıdakı üç əsas istiqamət nəzərə alınmalıdır:

1. Sosial siyasət: Yeni iqtisadi siyasət dövlət proqramı sosial birliyi və bərabərliyi təşviq etmək üçün sosial siyasət təşəbbüslərinə üstünlük verə bilər. Bura həssas əhali qruplarını dəstəkləmək üçün sosial təhlükəsizlik şəbəkələrinin genişləndirilməsi və işçi qüvvəsində gender bərabərliyinin təşviqi kimi təşəbbüslər daxil ola bilər. Azərbaycan sosial siyasətə sərmayə qoymaqla sosial sabitliyi təşviq edə və daha ədalətli cəmiyyət yarada bilər.

Bu kontekstdə Qarabağ Dirçəliş Fondunun müvafiq dövlət strukturları, qeyri-hökumət sektoru və bizneslə sıx əməkdaşlıq edərək aşağıdakı istiqamətlər üzrə layihələrə dəstək vermək niyyəti fondun fəaliyyətinin strateji istiqamətlərində də öz əksini tapmışdır (2022-2025):

- azad edilmiş ərazilərə qayıdan məcburi köçkünlərin, eləcə də Qarabağ bölgəsinin yeni sakinlərinin adaptasiyası;
- onların yüksək rifahlı həyatın təmin olunması üçün lazımi bilik və bacarıqlarının inkişafına dəstəyin verilməsi;
- sahibkarlığın inkişafı üçün layihələrin dəstəklənməsi;
- hüquqi yardım və dəstəyin göstərilməsi;
- məcburi köçkünlərin ehtiyaclarının öyrənilməsi və təmin olunması;
- dayanıqlı məskunlaşma üzrə siyasət və proqramların işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi;
- işğaldan azad edilmiş ərazilərdə məskunlaşmanın imkanları, perspektivləri və uğurları haqqında müvafiq məlumatların geniş ictimaiyyətə çatdırılması və təbliği;
- dayanıqlı məskunlaşmanı dəstəkləyən digər layihələr (Qarabağ Dirçəliş Fondunun fəaliyyətinin strateji istiqamətləri (2022-2025)).

2. İnfrastruktur: Yeni iqtisadi siyasət dövlət proqramı əlaqəni yaxşılaşdırmaq və iqtisadi inkişafı təşviq etmək üçün infrastruktur investisiyalarına üstünlük verə bilər. Bura nəqliyyat infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi, yüksək sürətli internetə çıxışın genişləndirilməsi və bərpa olunan enerjiyə investisiya kimi təşəbbüslər daxil ola bilər. Azərbaycan infrastruktura sərmayə

qoymaqla rəqabət qabiliyyətini artırma, ticarəti artırma və vətəndaşları üçün yeni iqtisadi imkanlar yarada bilər.

3. İnvestisiya: Xarici investisiyaları cəlb etmək və iqtisadi artımı təşviq etmək üçün yeni iqtisadi siyasət dövlət proqramı biznes üçün əlverişli mühitin yaradılmasına üstünlük verə bilər. Buraya biznes qaydalarının sadələşdirilməsi, bürüzəsizliyin azaldılması və xarici bizneslərin Azərbaycana investisiya qoyması üçün stimulların təmin edilməsi kimi təşəbbüslər daxil ola bilər. Əlverişli investisiya mühiti yaratmaqla Azərbaycan yeni biznesləri cəlb edə, iş yerləri yarada və iqtisadi artıma təkan verə bilər.

NƏTİCƏ

Yekun olaraq qeyd edək ki, ikinci Qarabağ müharibəsi Azərbaycanın regional iqtisadi siyasətinə mühüm təsir göstərmişdir. Ölkə münafişədən irəli gələn iqtisadi çağırışları və imkanları həll edən yeni dövlət proqramı hazırlamalıdır. Bu proqramda sosial siyasət, infrastrukturun təkmilləşdirilməsi və düzgün investisiya ilə yanaşı, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə, qeyri-neft sektorlarının inkişafına və qonşu ölkələrlə əlaqələrin artırılmasına diqqət yetirməlidir.

Aydın ki, Azərbaycan yenidən qurmağa və münafişənin təsirlərindən qurtulmağa çalışarkən mühüm iqtisadi çətinliklərlə üzləşir. Bununla belə, hökumətin əsas sektorlara investisiya yatırmaq və iqtisadiyyatın şaxələndirilməsini təşviq etmək öhdəliyi ölkənin gələcək iqtisadi perspektivləri ilə bağlı nikbinliyə əsas verir. Bu tədbirlərin uğurla həyata keçirilməsi Azərbaycan xalqı üçün davamlı iqtisadi artımın və inkişafın təmin edilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı” (2019-2023-cü illər), 29 yanvar, 2019.
2. Dövlət proqramının icrasının 2022-ci ilin yekunu üzrə icrası barədə Regional Arayış, 2022.
3. Qarabağ Dirçəliş Fondunun fəaliyyətinin strateji istiqamətləri (2022-2025)
4. www.economy.gov.az
5. www.president.az
6. www.sosial.gov.az

I.M.Mahmudova

Associate Professor, Azerbaijan State University of Economics

F.T.Guliyev

master student, Azerbaijan State University of Economics

Changes in the regional economic policy of Azerbaijan after the second Karabakh war

Abstract

Before the war, Azerbaijan's regional economic policy aimed to reduce regional disparities and promote economic development, which resulted in significant economic growth in many regions. The current state program on the development of regions has given its positive results. This is evidenced by the improvement of infrastructure, local economic development, and living standards in the regions. However, the post-conflict situation has brought with it new challenges

and opportunities, including the need to rebuild infrastructure and support local industries in affected regions. The article argues that Azerbaijan's new state program for regional policy can contribute to infrastructure development, industry and investment, and social development to promote sustainable economic growth. As a result, a new state program in regional economic policy can help Azerbaijan solve the problems of the post-war situation and ensure a brighter economic future for all its citizens.

Key words: state program, regional-economic policy, infrastructure, economic growth.

И.М.Махмудова

д.ф.э., доцент, Азербайджанский Государственный Экономический Университет

Ф.Т.Гулиев

магистрант, Азербайджанский Государственный Экономический Университет

Изменения в региональной экономической политике Азербайджана после второй Карабахской войны

Резюме

До войны региональная экономическая политика Азербайджана была направлена на сокращение региональных различий и содействие экономическому развитию, что привело к значительному экономическому росту во многих регионах. Действующая государственная программа развития регионов дала свои положительные результаты. Об этом свидетельствует улучшение инфраструктуры, развитие местной экономики и уровня жизни в регионах. Однако постконфликтная ситуация принесла с собой новые вызовы и возможности, в том числе необходимость восстановления инфраструктуры и поддержки местной промышленности в пострадавших регионах. В статье утверждается, что новая государственная программа Азербайджана по региональной политике может способствовать развитию инфраструктуры, промышленности и инвестиций, а также социальному развитию для обеспечения устойчивого экономического роста. В результате новая государственная программа региональной экономической политики может помочь Азербайджану решить проблемы послевоенной ситуации и обеспечить более светлое экономическое будущее для всех своих граждан.

Ключевые слова: государственная программа, регионально-экономическая политика, инфраструктура, экономический рост.